

תיקון המארג הנפרם

קריאה לפעולה – אפריל 2000

UNDP, UNEP, הבנק העולמי ומכון משאבי כדור הארץ

Repairing the Fraying Web: A Call to Action by UNDP, UNEP, World Bank, and WRI

ישנם זמנים בהם ההחלטה הקשה מכל היא ההחלטה להכיר במובן מאליו. מובן מאליו הוא כי הכלכלות הלאומיות של ארצות העולם מתבססות על סחורות ושירותים המופקים ממערכות אקולוגיות; ברור אף מעבר לכך כי החיים האנושיים כולם תלויים בשמירת כושרן של מערכות אקולוגיות לספק את שירותיהן המרובים. אך זה זמן רב מדי מתמקדות העדפות הפיתוח בארצות עניות ועשירות כאחד בכמה יכולים אנו עוד להפיק מהמערכות האקולוגיות, ואינן מתייחסות דיה להשלכות של פעולותינו על אותן המערכות. בדו"ח המצ"ב תוכנית הפיתוח של האו"ם (UNDP), תוכנית הסביבה של האו"ם (UNEP), הבנק העולמי, ומכון משאבי כדור הארץ (WRI), מאשררים את מחויבותם לקידום הבטחת הקיום וכושר הפעולה של מערכות אקולוגיות לראש סדר העדיפויות של מדיניות הפיתוח במאה ה-21.

בעוד תלותנו במערכות אקולוגיות היא ברורה, המשימה של הכללת שיקולי כושר ניצול המערכות האקולוגיות במדיניות הפיתוח אינה פשוטה כלל. היא דורשת הן ממשלות והן מהמגזר העסקי לחשוב מחדש על הנחותינו הבסיסיות לגבי מדידה ותכנון של צמיחה כלכלית. עוני דוחף רבים לסכן את המערכות האקולוגיות בהן תלוי קיומם, גם כאשר הם מודעים לכך שהם כורתים עצים או דגים דגה, למשל, מעבר לכושר ההתחדשות המערכתית. תאוות בצע או דחף יזמי, חוסר ידע או חוסר מודעות גם הם מובילים אנשים להתעלם מן המגבלות הטבעיות המקיימות מערכות אקולוגיות לאורך זמן. אך הבעיה הגדולה מכל היא שאנשים בכל השכבות, מחקלאים בשדות ועד מעצבי מדיניות בבירות העולם, אינם יכולים לנצל את הידע שבידם, או שחסר להם מידע בסיסי לגבי מצבן של מערכות אקולוגיות וחוסנן לטווח הארוך. דו"ח זה והניתוח הנסיוני של מערכות אקולוגיות גלובאליות עליו הוא מבוסס הם צעד ראשון למענה על בעיה זו. בשיתוף הפעולה הייחודי הזה למען סדרת דוחות "משאבי העולם", ארבעת המוסדות הנ"ל נטלו על עצמם לעבוד בשיתוף אמיתי על מנת לפתח המלצות אשר יגנו על המערכות האקולוגיות של העולם. שיתוף פעולה זה משלב פרספקטיבות שונות ועשרות

שנות ניסיון מגוון בנושאי סביבה ופיתוח. אנו מונעים על ידי הצורך הדחוף למציאת פתרונות שיעשירו את האדם והמערכות האקולוגיות גם יחד.

ברגעים אלה, בכל הארצות, עשירות ועניות כאחד, אנשים חווים את שקיעתן של מערכות אקולוגיות בצורה זו או אחרת: במחסור במים בחבל פונג'אב שבהודו, בסחף קרקע בטובה שברוסיה, בתמותת דגה בחופי קרולינה הצפונית שבארה"ב, במפולות קרקע בצדי ההרים מבוראי היער בהונדורס או בשריפות יער ביערות הנפגמים של בורניאו וסומטרה באינדונזיה. העניים, שעל פי רוב תלויים ישירות במערכת האקולוגית לקיומם, הם הראשונים להיפגע מדלדולן של מערכות אקולוגיות.

במקביל, אנשים בכל רחבי העולם פועלים למציאת פתרונות: כך בתוכנית קהילתית לשימור היערות בדאהני שבהודו, בניהול משותף של שטחי אחו במונגוליה, ברפורמות חקלאיות במוצ'קוס שבקניה, בהרחקה של זני עצים זרים להגנה על משאבי מים בדרא"פ או בשיקום ביצות האברגליידס בארה"ב. ממשלות והמגזר הפרטי משקיעים מיליארדים בניסיונות לתקן פגיעות במערכות אקולוגיות או לפחות להלחם בהשלכות הפגיעה - אך דרושים עוד מיליארדים רבים לשיקום המערכות בקנה מידה עולמי.

כפי שמראות דוגמאות אלו ודוגמאות רבות נוספות בדו"ח, הבנתנו את פעילות המערכות האקולוגיות השתפרה רבות, אך למרות זאת קצב התפתחות הבנתנו אינו מתקרב לקצב פיתוח כושרנו לשנות את אותן מערכות. אם לא נשתמש בידע שצברנו כדי לפתח את המערכות האקולוגיות באופן מקיים (sustainable), אנו מסתכנים בגרימת נזק גדול עוד יותר למערכות הללו - דבר בעל השלכות חמורות ביותר לפיתוח כלכלי ורווחה אנושית. מכאן דחיפות הנושא: טעויות ברות-מניעה הנובעות מקוצר ראייה משפיעות על חיי מיליונים, לא רק כיום אלא גם לעתיד לבוא. אנו יכולים להמשיך לנצל את המערכות האקולוגיות באופן עיוור או ללמוד להשתמש בהן באופן מקיים.

אם נבחר להמשיך בדפוס השימוש הנוכחי שלנו נחזה בירידה כמעט וודאית בכושרן של המערכות האקולוגיות להעניק לנו משירותיהן הרבים: ממים נקיים, אקלים יציב, עצי בעירה וגידולי מזון ועד לעצי בנין ואזורים המשמרים מגוון מינים. אך ישנה חלופה בה נוכל לבחור. היא דורשת הבנה חדשה של תפקיד המערכות האקולוגיות, כך שנלמד להכיר בכושר קיומן כחינוי לכושר קיומינו. אימוצה של תפיסה מערכתית כזו מוביל להערכה מחודשת של החלטות שימוש בקרקע ובמשאבים, למשל במונחים של השפעת השימוש על יכולת המערכת האקולוגית לשמר חיים. אך לא רק מנקודת המבט של רווחה אנושית אלא גם של בריאותם וכושר התרבותם של צמחים, בעלי חיים ומערכות טבעיות. שימור כושר זה הופך לאבן היסוד בפיתוח אנושי ולאומי, לתקווה לביעור העוני, למפתח לשימור של מגוון מינים ולדרך לעתיד מקיים.

קשה כמובן לדעת מה יהיה באמת מקיים לאורך זמן בסביבה הפיזית או הפוליטית

העתידי. בשל כך הגישה המערכתית-האקולוגית מדגישה את החשיבות הן של מידע מדעי אמין והן של מדיניות ומוסדות אמינים. בצד המדעי גישה מערכתית-אקולוגית דורשת:

- הכרה במורכבות המערכת, כיבוד גבולותיה הטבעיים וניהולם באופן כוללני (הוליסטי) ולא סקטוריאלי.
- ניטור והערכה סדירים של מצב המערכות האקולוגיות ולימוד התהליכים הנמצאים בבסיס כושרם לקיים חיים כך שנוכל להבין את השלכות החלטותינו ולקבלן באופן מושכל.

בצד הפוליטי גישה מערכתית-אקולוגית דורשת:

- הדגמה כי ניתן לעשות רבות לשיפור ניהול המערכות על-ידי פיתוח מדיניות מושכלת ומוסדות יעילים להגשמתה.
- איסוף המידע המאפשר שיקול זהיר של היתרון היחסי של סחורות ושירותים אקולוגיים שונים ביחס להעדפות הסביבתיות, החברתיות, הפוליטיות והכלכליות השונות.
- שיתוף הציבור בניהול המערכות האקולוגיות, בייחוד קהילות מקומיות המושפעות באופן ישיר מדפוס השימוש במערכת.

מטרת גישה זו היא ליעל את השימוש בסחורות ובשירותים שמספקות המערכות האקולוגיות באופן המשמר או המגדיל את כושר ייצורן העתידי.

שלב חיוני בתהליך זה הוא ההכרה במצב המערכות האקולוגיות ובכושרן להמשיך לספק את הדרוש לנו. למרות זאת, הערכה גלובלית של מצב המערכות האקולוגיות טרם בוצעה. דו"ח זה הוא צעד לכיוון סגירתו של פער המידע הזה, בהציגו את הניתוח הניסיוני של מערכות אקולוגיות גלובליות, שנועד לשמש מסד להערכות מקיפות יותר בעתיד.

ניתוח זה הוא רב ערך כבר עכשיו שכן הוא משווה מידע שכבר קיים ברמה הגלובלית לגבי חמש קטגוריות של מערכות אקולוגיות: מערכות חקלאיות, אזורי חוף, יערות, גופי מים מתוקים ואזורי מרעה. המחקר משווה לא רק כמויות ואיכויות של תוצרים, אלא גם את בסיס הייצור הביולוגי, כולל מצב הקרקע והמים, מגוון המינים ושינוי יעוד הקרקע לאורך זמן. הניתוח גם אינו מסתכל רק על תוצרים בעלי שוק כמו מזון או עץ לבניה, אלא מעריך שורה ארוכה של שירותים אקולוגיים הדרושים לבני אדם אך אינם נסחרים בשווקים. התוצאה היא הערכה מקיפה, במסגרת המידע הקיים, אודות מצבן הנוכחי של חמש המערכות המרכזיות האלה.

זהו ניתוח שמראה בבירור את נקודות הכוח והחולשה של המידע הקיים. הוא מצביע

על החוסרים ועל הנדרש להשלמתם. חישה מרחוק ולוויינים, למשל, הוסיפו מידע רב על המצאי הכמותי של תוצרי מערכות, אך מידע מן השטח, למשל אודות איכויות מים, חסר היום עוד יותר מבעבר.

אף כי קיים מידע רב, הניתוח מראה כי אין מאמץ מאחד שיטתי. נעשה שימוש במידות שונות, אינדיקטורים שונים, ומידע מאזור מסוים פעמים רבות אינו תואם את זה של אזורים אחרים.

הארגונים השותפים לדו"ח מדווחים בוודאות שאתגר ניהול המערכות האקולוגיות והשלכות הכישלון יעשו תובעניים יותר במהלך המאה ה-21. בסיום אנו רואים כי הן המידע הדרוש והן הנכונות הפוליטית לעמידה באתגרים עדיין אינם מספקים. כדי לקיים שימוש מושכל במאה ה-21 יידרש שינוי רדיקלי בשימוש שאנו עושים במידע והניסיון שבידינו, וכן בהיקף המידע הזוכה להתייחסות בשיקולי הניהול.

מחקר מקיף בהרבה מזה הניסיוני שלנו אודות המערכות האקולוגיות הגלובאליות יידרש כדי לספק את המידע הנחוץ להנעת הערכות אזוריות מחודשות. בשנת 1998 הושקה יוזמה משותפת של גופים מדעיים ופוליטיים רבים לביצוע הערכת המילניום וגובש מבנה לביצוע ההערכה. לאחר בחינת המחקר הניסיוני הוחלט כי סקירה של העבר, ההווה והעתיד של המערכות האקולוגיות הגלובאליות הינה אפשרית וגם חיונית. תוך שיתוף פעולה בין גופים מקומיים, לאומיים ובינלאומיים הוחלט כי הערכת המילניום של המערכות האקולוגיות תפיק מידע חדש, תאחד ותרכז מידע קיים, תפתח כלים מתודולוגיים ותפעל להגברת ההבנה בציבור. ההערכה תאפשר לנתח ולפעול על בסיס מידע משופר ברמה המקומית, הלאומית והאזורית. ארבעת המוסדות שלנו מאוחדים בתמיכתם בהערכת המילניום.

בפתיחת המאה החדשה ביכולתנו לשנות את המערכות תומכות החיים של כוכבנו לטוב ולרע. כדי לשנותם לטובה עלינו להכיר בכך שרווחתם של בני אדם ומערכות אקולוגיות כרוכים יחדיו במארג מורכב וכי מארג זה הולך ונפרם. עלינו לפעול לתיקונו ובידינו הכלים לעשות זאת. האם יש זמן טוב יותר לנקיטת פעולה זו מאשר עכשיו?

Mark Malloch Brown, Administrator, United Nations Development Programme

Klaus Töpfer, Executive-Director, United Nations Environment Programme

James D. Wolfensohn, President, World Bank

Jonathan Lash, President, World Resources Institute